

ДЕРЕВО-ЧАГАРНИКОВА РОСЛИННІСТЬ ЗАГАЛЬНОЗООЛОГІЧНОГО ЗАКАЗНИКА МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ “ПУКАЧІВ” (МАЛЕ ПОЛІССЯ, ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСТЬ)

ВАСИЛЬ ПАВЛОВИЧ ТКАЧИК

Ткачик В. П. Дерево-чагарникова рослинність загальнозоологічного заказника місцевого значення “Пукачів” (Мале Полісся, Львівська область) // Наукові основи збереження біотичної різноманітності. – 2010. – Том 1(8), № 1. – С. 197-212. – ISSN 2220-3087.

Наведені дані про рослинність загальнозоологічного заказника місцевого значення “Пукачів” (Мале Полісся, Львівська обл.). Встановлено її синтаксономічну структуру, наведені повні описи, виконані в угрупованнях, близьких до типів відповідних асоціацій. Висвітлені найістотніші зміни, що відбулися у рослинних угрупованнях під впливом прямих й опосередкованих природних та антропогенних чинників. Запропоновані шляхи збереження і відновлення первинної рослинності.

Ключові слова: *рослинність, заповідні території, Мале Полісся, Львівська область, охорона*

Загальнозоологічний заказник “Пукачів” створений у 1984 році на площі 1649 га. За географічним положенням він розташований у північно-східній частині Малого Полісся, а за адміністративним – у Радехівському р-ні Львівської обл. Підпорядкований Радехівському лісництву ДП “Радехівське ЛГ” ЛОУЛМГ. Представлений двома урочищами – Пукачів і Криви. Урочище Пукачів поділене на 27 лісогосподарських кварталів, а урочище Криви – на 3 квартали (рис.). Заказник створений з метою збереження і розмноження цінних видів мисливської фауни. Не менш цінним він є і за фітосоціологічними критеріями.

Матеріали та методи досліджень

В основу статі покладено близько 500 описів угруповань, виконаних під час детально-маршрутних обстежень території заказника з відвідуванням абсолютної більшості лісотипологічних виділів. Із них 67 відібрані як такі, що відповідають типам відповідних асоціацій. Базові дослідження були проведені у 1994 році. Вибіркові дослідження рослинності проводили в 1997 та 2007 роках. Аналіз описів проведено з використанням стандартних фітосоціологічних методик (Dierschke, 1994). Визначення асоціацій і класифікацію рослинності здійснено на підставі праць українських і зарубіжних дослідників (Matuszkiewicz, 1981; Moravec a kol., 1983; Grabherr, Mucina, 1993; Müller, Oberdorfer, Seibert, 1992; Oberdorfer, 1992; Pott, 1992; Соломаха, 1995; Ткачик, 1997).

У таблицях об’єднаний показник проекційного вкриття ґрунту видами (зімкнення, світлової повноти – для дерев і чагарників) та рясності видів на-

ведений за асиметричною нерівнодистанційною шкалою Б. М. Міркіна (Миркин, Розенберг, Наумова, 1989) з доповненням її показником “0” – проекційне вкриття 1% і менше (Ткачик, 1997). Класи сталості наведені за рівномірною п’ятибальною шкалою, яка традиційно використовується для представлення узагальнених статистичних даних фітосоціологічних досліджень (Миркин, Розенберг, Наумова, 1989). Показник світлової повноти видів деревостану, які в угрупованнях трапляються тільки в головній синузії, виділений підкресленням, які трапляються у головній синузії й підрості – подвійним підкресленням, а які трапляються тільки в підрості – без підкреслення. Характерні види асоціацій позначені Ch. sp. ass., домінанти – dom., субдомінанти – subdom. Назви видів наведені за “Определитель высших растений Украины” (Определитель..., 1987).

Рис. Схема загальнозоологічного заказника місцевого значення “Пукачів” (Мале Полісся). Цифрами позначені номери кварталів лісгосподарського впорядкування заказника.

За результатами досліджень виділяємо дев’ять асоціацій, які належать до п’яти союзів, чотирьох порядків, трьох класів.

КЛАС: *Alnetea glutinosae* Br.-Bl. et Tüxen 1943.

Порядок: *Alnetalia glutinosae* Tüxen 1937.

Союз: *Alnion glutinosae* Malkuit 1929.

Асоціації:

Carici acutiformis-*Alnetum glutinosae* W. Koch 1926 ex Tüxen 1931,

Ribo nigri-*Alnetum* Solinska-Gornicka 1975.

Порядок: *Salicetalia auritae* Doing 1962.

Союз: *Salicion cinereae* Th. Müller et Görs 1958.

Асоціації:

Salicetum cinereae Zol. 1931,

Salicetum pentandro-cinereae Passarge 1957.

КЛАС: *Querco-Fagetea* Br.-Bl. et Vlieger in Vlieger 1937.

Порядок: *Fagetalia sylvaticae* Pawłowski, Sokołowski et Wallisch 1928.

Союз: *Carpinion* Issler 1931 em Mayer 1937.

Асоціація:

Tilio cordatae-Carpinetum betuli Traczuk 1962

КЛАС: *Vaccinio-Piceetea* Br.-Bl. in Br.-Bl. Sissingh et Vlieger 1939.

Порядок: *Piceetalia excelsae* Pawłowski in Pawłowski, Sokołowski et Wallisch 1928.

Союз: *Piceion excelsae* Pawłowski in Pawłowski, Sokołowski et Wallisch 1928.

Асоціація:

Querco-Piceetum (Matuszkiewicz 1952) Matuszkiewicz et Pol. 1955.

Союз: *Dicrano-Pinion* (Libbert 1933) Matuszkiewicz et Pol. 1955.

Асоціації:

Dicrano-Pinetum Preising et Knapp 1942,

Leucobryo-Pinetum J. Matuszkiewicz (1962) 1973,

Querco roboris-Pinetum J. Matuszkiewicz 1973.

Найпоширенішими в заказнику є субори: дубові соснини – асоціація *Querco roboris-Pinetum* J. Matuszkiewicz 1973. Ними вкрита майже вся плакорна частина урочища Пукачів. Типові рослинні угруповання представлені дубовими соснинами ліщиновими – підасоціація *Coryletosum* Tkachuk 1999 (табл. 1), і грабово-дубовими соснинами та дубовими соснинами з рясним підростом граба – підасоціація *Carpinetosum* Tkachuk 1999 (табл. 2).

Таблиця 1.

Характеристика угруповань *Querco roboris-Pinetum* J. Matuszkiewicz 1973 subass. *Coryletosum* Tkachuk 1999 у заказнику “Пукачів”

№ опису	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Клас	
Місце опису:	квартал	33	35	33	51	51	56	47	47	36	по- стій- но- сті
	виділ	14	12	5	11	12	19	5	2	14	
Вік деревостану		65	65	65	140	65	?	110	110	55	
1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Дерева											
<i>Pinus sylvestris</i> Ch. sp. ass., dom.		4	4	3	3	4	4	3	4	4	V4
<i>Quercus robur</i> Ch. sp. ass., subdom.		3	3	5	4	3	4	3	3	3	V3
<i>Acer platanoides</i>				1					0		І0
<i>Acer pseudoplatanus</i>		0							0		І0

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
<i>Acer campestre</i>						0				ІО
<i>Betula pendula</i>					0					ІО
<i>Carpinus betulus</i>	0	2		1		2	2	1	1	ІV1
<i>Picea abies</i>	0	0			0		2			ІІ1
<i>Tilia cordata</i>								0		ІО
Чагарники										
<i>Corylus avellana</i> Ch. sp. subass.	5	4	5	4	5	4	4	4	5	V4
<i>Euonymus europaea</i>			0		0					ІО
<i>Euonymus verrucosa</i>			0			3				ІІ
<i>Frangula alnus</i>		0								ІО
<i>Padus avium</i>				0						ІО
<i>Ribes nigrum</i>						0				ІО
<i>Sambucus nigra</i>	0					2	4	2		ІІ2
<i>Sorbus aucuparia</i>	0			0						ІО
<i>Swida sanguinea</i>	0		0		1	1	0			ІІІ0
<i>Viburnum opulus</i>	0									ІО
Чагарнички										
<i>Vaccinium myrtillus</i>				1						ІІ
<i>Rhodococcum vitis-idaea</i>				0						ІО
Трави										
<i>Ajuga reptans</i> L.	0									ІО
<i>Arrhenatherum elatius</i>				1						ІІ
<i>Asarum europaeum</i>		0				2	0			ІІ1
<i>Athyrium filix-femina</i>							0	0		ІО
<i>Brachypodium sylvatica</i>		0	0	1						ІІ0
<i>Carex digitata</i>		0			0					ІО
<i>Carex sylvatica</i>			0			0				ІО
<i>Circaea luteniana</i>	0		0				0			ІІ0
<i>Convallaria majalis</i>	0	3	0	3	2		0	0	0	ІV1
<i>Dryopteris carthusiana</i>		0			0					ІО
<i>Dryopteris cristata</i>	0									ІО
<i>Dryopteris filix-mas</i>	0	0						0		ІІ0
<i>Fragaria vesca</i>				0						ІО
<i>Galeobdolon luteum</i>							0	3		ІІ
<i>Galeopsis speciosa</i>			0							ІО
<i>Galeopsis tetrahit</i>							0			ІО
<i>Galium odoratum</i>		0	2	1	1	2	3	2		ІV2
<i>Geranium robertianum</i>	0			0	0	1			0	ІІІ0
<i>Geum urbanum</i>	0		0			0	0			ІІ0
<i>Hepatica nobilis</i>	0	0	5			3	4			ІІІ2
<i>Luzula pilosa</i>		0	0		0				0	ІІ0
<i>Maianthemum bifolium</i>	0		0	0					0	ІІ0
<i>Melittis sarmatica</i>		0								ІО
<i>Milium effusum</i>							0			ІО
<i>Oxalis acetosella</i>	3	0			1	1	2	2	2	ІV2
<i>Paris quadrifolia</i>	0									ІО

Продовження таблиці 1.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
<i>Polygonatum multiflorum</i>			0							10
<i>Pteridium aquilinum</i>				0						10
<i>Pulmonaria obscura</i>							1			11
<i>Rubus caesius</i>	0			2	1	0				П1
<i>Rubus idaeus</i>		0			0				0	П0
<i>Rubus saxatilis</i>			0	0	0					П0
<i>Sanicula europaea</i>			0							10
<i>Urtica dioica</i>	0	0					0			П0
<i>Viola canina</i>			0	0		0				П0
<i>Viola mirabilis</i>			0			0				10
Кількість видів в описі:	23	19	22	19	17	19	20	14	10	57

Таблиця 2.

Характеристика угруповань *Quercus roboris*-Pinetum J. Matuszkiewicz 1973 subass. *Carpinetosum* Tkachyk 1999 у заказнику "Пукачів"

№ опису	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	Клас по-стійності
Місце опису:	виділ	56	56	56	47	34	35	38	41	34	35	47	47	48	40	49	
	квартал	20	18	11	3	17	13	12	19	4	15	4	6	1	6	13	4
Вік деревостану	?	?	?	1	1	6	1	9	8	1	1	1	6	9	1	6	
				0	0	0	0	5	0	8	1	1	0	5	0	0	
Види	Угруповання зі співдомінуванням <i>Carpinus betulus</i> у головній синузії									Угруповання з домінуванням <i>Carpinus betulus</i> у підрості							
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Дерева																	
<i>Pinus sylvestris</i> Ch. sp. ass., dom.	3	3	4	4	4	4	3	3	3	3	4	4	3	4	3	4	V3
<i>Quercus robur</i> Ch. sp. ass., subdom.	3	3	3	3	4	3	4	3	3	3	3	4	4	4	4	3	V3
<i>Acer pseudoplatanus</i>			0		0	0	0				0		0	0		0	П0
<i>Acer platanoides</i>				1	1	1		0	0							0	П0
<i>Carpinus betulus</i>	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4	V5
<i>Cerasus avium</i>		0				0			0		0	0	0		0		П0
<i>Picea abies</i>											1		0				10
<i>Tilia cordata</i>			1					0						0	0		П0
<i>Ulmus glabra</i>		1		0		0					0					1	П0
Чагарники																	
<i>Corylus avellana</i>				1				0	1	0	1		0	0	1		П0
<i>Euonymus europaea</i>						0	0	0		0		0					П0
<i>Euonymus verrucosa</i>		0				0				0		0	0	0	1		П0
<i>Grossularia reclinata</i>		1															П1
<i>Sambucus nigra</i>		0	1	4	1	4	1			0	4	2	0				IV2
<i>Swida sanguinea</i>				0							0						10
<i>Viburnum opulus</i>		0								0			0				10

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Трави																	
<i>Actaea spicata</i>							0										IO
<i>Ajuga reptans</i>	0	0														0	IO
<i>Anthriscus sylvestris</i>					1												II
<i>Asarum europaeum</i>		4					2	1		2						2	II2
<i>Athyrium filix-femina</i>						0					0	0					IO
<i>Brachypodium sylvatica</i>						0				0							IO
<i>Carex digitata</i>							0	0					0				IO
<i>Carex pilosa</i>					0												IO
<i>Carex sylvatica</i>	0	0					0			0							II0
<i>Chelidonium majus</i>						0											IO
<i>Circaea luteniana</i>					0	0		0				0	0				II0
<i>Convallaria majalis</i>										0				0			IO
<i>Dryopteris carthusiana</i>			0												0		IO
<i>Dryopteris cristata</i>				0						0			0				IO
<i>Dryopteris filix-mas</i>	0	0				0			0							0	II0
<i>Epipactis helleborine</i>								0									IO
<i>Fragaria vesca</i>													0				IO
<i>Galeobdolon luteum</i>				3							1	4	0				II2
<i>Galeopsis ladanum</i>							0										IO
<i>Galeopsis speciosa</i>						0		0		0			0		0		II0
<i>Galeopsis tetrahit</i>						0											IO
<i>Galium odoratum</i>	2	3	1	0	3	1	3	1		2	2	2	0	0	1		V1
<i>Geranium robertianum</i>					1	0	1			0			0				II0
<i>Geum urbanum</i>		1		0	1	0	0	0			1	0					III0
<i>Hepatica nobilis</i>	4	2	0	2	1	1	2		2		4	0	0				IV2
<i>Impatiens parviflora</i>														0			IO
<i>Lamium maculatum</i>									2								I2
<i>Lilium martagon</i>			0				0										IO
<i>Luzula pilosa</i>													0				IO
<i>Maianthemum bifolium</i>			2		0	0	0	2	2	0	0	0	0	1	1	0	IV0
<i>Melittis sarmatica</i>							0				0	0					IO
<i>Milium effusum</i>			0			0											IO
<i>Mycelis muralis</i>							0	0		0							IO
<i>Oxalis acetosella</i>	0	1	3	3	3	4	1	3	4	3	2	0	3	1		3	V2
<i>Polygonatum multiflorum</i>			1					0		0		0			0		II0
<i>Pulmonaria obscura</i>				0	1	0	0									0	II0
<i>Ranunculus cassubicus</i>												0					IO
<i>Rubus caesius</i>								0									IO
<i>Rubus idaeus</i>					0						0						IO
<i>Rubus saxatilis</i>							0										IO
<i>Sanicula europaea</i>		0				0		0									IO
<i>Stachys sylvatica</i>							0		1								IO
<i>Stellaria holostea</i>								1						0			IO
<i>Urtica dioica</i>		0			0		2	0			0						II0
<i>Vinca minor</i>								1									I1
<i>Viola canina</i>		1		0		0		0		0							II0

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
<i>Viola mirabilis</i>							0										10
Кількість видів в описі:	9	20	14	16	18	26	26	24	12	21	20	18	22	13	12	12	63

Типові угруповання трапляються нечасто. Більшість угруповань цієї асоціації трансформовані господарською діяльністю і перебувають на різних стадіях демутації. Найчастіше це похідні сосняки, грабові сосняки, грабові дубняки та дубняки. У підрості таких угруповань часто панує *Carpinus betulus* і дуже рідко *Acer platanoides* (кв. 31, вид. 7) або *Acer pseudoplatanus* (кв. 34, вид. 16), За відсутності рясного підросту в підліску домінує переважно *Corylus avellana*, дуже рідко *Euonymus europaea* (кв. 55, вид. 5), *Sambucus nigra* (кв. 46, вид. 1; кв. 33, вид. 11), або ж *Swida sanguinea* (кв. 38, вид. 8). У трав'яному покриві найчастіше домінують *Galium odoratum* та *Oxalis acetosella*, рідше *Galeobdolon luteum* Huds., *Maianthemum bifolium*, *Stellaria holostea*, дуже рідко *Asarum europaeum* (кв. 39, вид. 4; кв. 47, вид. 1; кв. 56, вид. 5 і 6), *Hepatica nobilis* (кв. 58, вид. 1 і 5), *Aegopodium podagraria* (кв. 47, вид. 10), *Dactylis polygama* (кв. 32, вид. 2). У деяких угрупованнях спостерігається експансія видів роду *Rubus* L.: *Rubus hirtus* (кв. 58, вид. 8), *Rubus caesius* (кв. 58, вид. 9), *Rubus idaeus* (кв. 40, вид. 7 та кв. 42, вид. 4). У майже половини похідних угруповань трав'яний покрив дуже розріджений і не має вираженого домінанта.

Крім угруповань, описаних вище, субори в заказнику представлені ще однією асоціацією – *Quercus-Piceetum* (Matuszkiewicz 1952) Matuszkiewicz et Pol. 1955. Це дубові смеречини. На Малому Поліссі *Picea abies* знаходиться в острівних локалітетах. Як цінна деревна порода, що трапляється в регіоні рідко, часто знищується. Її знищенню сприяє й те, що її природні деревостани приймаються за культивовані. Цим, вочевидь, пояснюється, що із 8 екоотпів, властивих асоціації *Quercus-Piceetum*, виявлених у заказнику, тільки в одному випадку збереглося її первинне угруповання. Знаходиться воно на пониженому елементі рельєфу у кв. 33, вид. 7 (табл. 3, опис 1). В інших угрупованнях на місці дубових смеречин сформувалися похідні смеречиники (табл. 3, описи 2, 3), поновлені (табл. 3, опис 4, 5), або такі, що знаходяться на різних стадіях поновлення за участю насаджених порід (табл. 3, описи 6, 7). У кв. 36, вид. 5 після заліснення сформувався грабово-сосновий смеречник (табл. 3, опис 8).

Бори в заказнику представлені однією асоціацією чорницево-мохових соснин – асоціація *Leucobryo-Pinetum* J. Matuszkiewicz (1962) 1973. У переважній більшості вони сконцентровані у кварталах 44, 53, 54 та 55, загальна площа яких сягає понад 200 га. Це флористично бідні угруповання *Pinus sylvestris* з рясним чагарничковим і моховим вкриттям ґрунту (табл. 4). Багато угруповань цієї асоціації теж зазнали різноманітних антропогенних впливів, унаслідок яких значно урізноманітнися їх фітоценотичний спектр. У низці угруповань, після низових пожеж зникли повністю або значною мірою деградували чагарничковий та моховий покрив (кв. 54, вид. 2 і 16). У таких угрупованнях прогресує *Pteridium aquilinum*. Причиною зникнення чагарничково-

го та мохового ярусів є також експансії в первинні, борові, угруповання *Corylus avellana* (кв. 53, вид. 7 і 22; кв. 54, вид. 9) або ж *Carpinus betulus* (кв. 57, вид. 5 – урочище Криви). В угрупованнях, в яких здійснювали інтенсивне випасання домашніх тварин, на місці чагарничків і моху сформувався лучно-трав'яний покрив (кв. 44, вид. 3; кв. 55, вид. 3 і 22). У низьці постпаскавальних угруповань спостерігається експансія ожини – *Rubus hirtus* (кв. 54, вид. 19) або ж *Rubus* sp. (кв. 55, вид. 6, 9 та 21). У штучних насадженнях сосни, створених на місці вирубаних первинних угруповань, у другорядних синузях домінує *Rubus idaeus* (кв. 55, вид. 5 і 11). У деяких первинних угрупованнях експансія *Rubus* sp. (табл. 4, описи 11-17) та *Corylus avellana* (табл. 4, описи 18-20) істотно не вплинула на фізіономічність угруповань і структуру чагарничкового й мохового покривів.

Таблиця 3.

Характеристика угруповань Quercus-Piceetum (Matuszkiewicz 1952) Matuszkiewicz et Pol. 1955 у заказнику “Пукачів”

№ опису		1	2	3	4	5	6	7	8	Клас
Місце опису:	квартал	33	36	55	35	51	36	37	36	
	виділ	7	11	4	9	13	4	6	5	
Вік деревостану		60	85	?	65	?	70	55	85	носії
1		2	3	4	5	6	7	8	9	
		1*	2		3		4		5	
Дерева										
<i>Picea abies</i> Ch. sp. ass., dom.		<u>3</u>	<u>4</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>3</u>	<u>5</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	V4
<i>Quercus robur</i> Ch. sp. ass., subdom.		<u>3</u>			<u>4</u>	<u>4</u>	<u>4</u>	<u>4</u>		IV4
<i>Acer platanoides</i>									0	I0
<i>Betula pubescens</i>						0				I0
<i>Carpinus betulus</i>			5	1	2		<u>4</u>	<u>4</u>	<u>3</u>	IV3
<i>Cerasus avium</i>									0	I0
<i>Fraxinus excelsior</i>							<u>2</u>			I2
<i>Pinus sylvestris</i>		<u>2</u>		<u>4</u>	<u>0</u>	<u>4</u>		<u>4</u>	<u>3</u>	IV3
<i>Populus tremula</i>									<u>0</u>	I0
<i>Tilia cordata</i>								<u>0</u>		I0
Чагарники										
<i>Corylus avellana</i>		5	0	5	1		1	1	1	V2
<i>Euonymus europaea</i>		0					0		0	II0
<i>Euonymus verrucosa</i>		0					0			II0
<i>Frangula alnus</i>									0	I0
<i>Grossularia reclinata</i>		1								II
<i>Ribes nigrum</i>		0								I0
<i>Sambucus nigra</i>		0	1						1	III

*1 – первинне природне угруповання; 2 – похідні угруповання; 3 – поновлені угруповання; 4 – угруповання, що знаходяться на стадії поновлення; 5 – угруповання, що частково поновлюються (без *Quercus robur*).

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>Sorbus aucuparia</i>					0			0	II0
<i>Swida sanguinea</i>			0			2			III
Чагарнички									
<i>Vaccinium myrtillus</i>					1				II
Трави									
<i>Aegopodium podagraria</i>	2		1						III
<i>Asarum europaeum</i>	1	0	0	1		1	0		IV0
<i>Brachypodium sylvatica</i>						0			IO
<i>Calamagrostis canescens</i>					1				II
<i>Carex digitata</i>				0			0	0	II0
<i>Chelidonium majus</i>			0	0					II0
<i>Convallaria majalis</i>				0	1		0	0	III0
<i>Dryopteris austriaca</i>					0				IO
<i>Dryopteris carthusiana</i>		0						0	II0
<i>Dryopteris filix-mas</i>			0				0		II0
<i>Epipactis helleborine</i>							0		IO
<i>Fragaria vesca</i>			1				0		II0
<i>Galeopsis speciosa</i>		0							IO
<i>Galium mollugo</i>							0		IO
<i>Galium odoratum</i>	4	0		1		1			III0
<i>Geranium robertianum</i>		0		0					II0
<i>Geum urbanum</i>			0						IO
<i>Hepatica nobilis</i>	2	0		1		1			III1
<i>Luzula pilosa</i>					0	0	0	0	III0
<i>Maianthemum bifolium</i>		2					1	3	II2
<i>Milium effusum</i>						0			IO
<i>Molinia caerulea</i>					0				IO
<i>Mycelis muralis</i>		0							IO
<i>Oxalis acetosella</i>	1	3	4				1		III2
<i>Pulmonaria obscura</i>	0	0		0		0	0	0	IV0
<i>Rubus caesius</i>			1						II
<i>Rubus fruticosus</i> sp.			1						II
<i>Rubus idaeus</i>		0					0	0	II0
<i>Rubus saxatilis</i>				0		0	0		II0
<i>Sambucus ebulus</i>			1						II
<i>Stachys sylvatica</i>	0								IO
<i>Stellaria holostea</i>				5					I5
<i>Urtica dioica</i>	0	0	1					1	III0
<i>Valeriana nitida</i>	0								IO
<i>Veronica chamaedrys</i>			1						II
<i>Vinca minor</i>			1						II
<i>Viola canina</i>				0					IO
<i>Viola mirabilis</i>	1					0			II0
Кількість видів в описі:	19	16	18	16	11	17	19	19	58

Характеристика угруповань *Leucobryo-Pinetum J. Matuszkiewicz (1962) 1973* у заказнику "Пукачів"

№ опису	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	Кл.
Місце опису:	квартал	53	53	55	54	54	54	54	54	55	54	54	54	55	55	55	55	53	53	54	по- стій- но- сті
	виділ	3	4	1	1	16	12	17	3	19	14	14	20	17	16	19	12	17	4	6	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
	1*							2			3			4							
Дерева																					
<i>Pinus sylvestris</i> Dom.	5	5	5	5	5	4	5	5	5	5	5	4	5	5	4	4	4	5	5	5	V5
<i>Betula pubescens</i>	0	0			1			0	0												ІО
<i>Cerasus avium</i>																			0		ІО
<i>Malus sylvestris</i>									0												ІО
<i>Quercus robur</i>	1	1	0	1	1			0	0	1								1			ІІІ1
<i>Picea abies</i>	0	0			0		0	0	0				0		1	0	0	0			ІІІ0
<i>Pyrus communis</i>						0			0												ІО
Чагарники																					
<i>Corylus avellana</i>	0	0		2				0									0	3	3	3	ІІ1
<i>Frangula alnus</i>	2	2	2	4	2	4	3	2	4	2	4	1			1	2	1	1	3		V2
<i>Salix cinerea</i>	0	0																			ІО
<i>Sorbus aucuparia</i>									0		1			1				0	0		ІО
Чагарнички																					
<i>Vaccinium myrtillus</i> Ch. sp. ass.	4	4	5	4	5	5	5	5	5	4	4	4	5	4	4	3	4	5	5	4	V4
<i>Rhodococcum vitis-idaea</i> Ch. sp. ass.	1	1	1	1	2			1		0			1	0	0			0	1		ІІІ1
<i>Vaccinium uliginosum</i>				0																	ІО
<i>Calluna vulgaris</i>	0	0		1	0		1	1											0		ІО
Мох																					
<i>Leucobryum glaucum</i> Ch. sp. ass.	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4	4	5	5	2	V5
<i>Dicranum scoparium</i>	0	0	0																		ІО
Трави																					
<i>Agrostis gigantea</i>											1								0		ІО
<i>Calamagrostis canescens</i>			0		0	0	0						2	1	0			0	1	0	ІІ0
<i>Calamagrostis epigeios</i>										1											І1
<i>Campanula patula</i>								0													ІО
<i>Convallaria majalis</i>	0	0					0	0										0	0		ІО
<i>Deshampsia cespitosa</i>	0	0																			ІО
<i>Dryopteris austriaca</i>	1	1	0			1															І1
<i>Dryopteris carthusiana</i>				0	1					0				0				1	0	0	ІО
<i>Festuca ovina</i>	0						0											0	0		ІО

*1 – первинні природні малотрансформовані угруповання; 2, 3 – угруповання із середнім (2) і високим (3) показником експансії *Rubus* sp.; 4 – угруповання, що зазнали експансії *Corylus avellana*.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
<i>Festuca rubra</i> s. str.					0			0	0	1		2	4								II
<i>Fragaria vesca</i>					0																IO
<i>Lycopodium annotinum</i>		4	1		0																I2
<i>Luzula pilosa</i>	0	0	0	1		0			1	0				0			0	0	1		III0
<i>Maianthemum bifolium</i>																		0			IO
<i>Molinia caerulea</i>							0							1							IO
<i>Oxalis acetosella</i>						0								1							IO
<i>Poa nemoralis</i>														1							II
<i>Pteridium aquilinum</i>	3	3	0	3		4		2	3		1		2	3			0	2	0		IV2
<i>Rubus hirtus</i>				0		1					0			2							II
<i>Rubus idaeus</i>	0	0												0			0	0			IO
<i>Rubus saxatilis</i>																			0		IO
<i>Rubus</i> sp.	0	0			1	2	1	2	2	2	3	3	3	3	4	4	4	0	0	0	V2
<i>Trientalis europaea</i>																			0		IO
Кількість видів в описі:	20	20	12	13	15	12	11	15	6	15	12	6	7	9	14	7	7	17	20	11	40

Діброви в заказнику представлені однією асоціацією – *Tilio cordatae-Carpinetum betuli* Traczuk 1962 (табл. 5). Типові угруповання цієї асоціації трапляються дуже рідко й на невеликих площах – до 5,1 га (кв. 29, вид. 6). Похідними від первинних липових і грабово-липових дібров є монодомінантні липові, грабові та дубові ліси з участю у головній синузії або ж зі значною участю у підросі *Tilia cordata* (грабина у кв. 43, вид. 3, ліщиновий дубняк у кв. 48, вид. 11, липові парцели у кв. 37, вид. 1 та кв. 37, вид. 3). У виділі 1 у кв. 56 (урочище Криви) описано липовий грабняк з проекційним вкриттям ґрунту *Viola mirabilis* до 60%. У багатьох місцях на місці зрубаних липових дібров насаджена *Pinus sylvestris* (кв. 29, вид. 6; кв. 30, вид. 1, 5; кв. 31, вид. 2, 12; кв. 37, вид. 2; кв. 48, вид. 4), або ж *Quercus borealis* (кв. 31, вид. 10; кв. 32, вид. 5). Унаслідок сукцесійно-демутаційного процесу на місці таких насаджень сформувалися липово-соснові, грабово-липово-соснові, липово-дубово-соснові та липово-дубові (з *Q. borealis*) угруповання або ж соснові угруповання зі значною участю липи в підросі. З великою вірогідністю можна стверджувати, що липові діброви були й в деяких інших місцях, де створені штучні насадження різних порід. Це, зокрема, кв. 28, вид. 9; кв. 29, вид. 7; кв. 30, вид. 3; кв. 31, вид. 3; кв. 32, вид. 4 й 8; кв. 38, вид. 1. В угрупованнях цих місць *Tilia cordata* часто трапляється як у підросі, так і в деревостанах лісових насаджень.

У первинному рослинному покриві заказника вочевидь були присутні угруповання ще однієї асоціації класу *Querco-Fagetea*, а саме: *Ficario-Ulmetum campestris* Кнарр ex Medwecka-Kornaś 1952. Після суцільного вирубування і насадження культури *Pinus sylvestris* на її місці сформувався грабовий смеречник з участю у деревостані *Pinus sylvestris* та *Ulmus carpiniifolia* Rupp. У цьому ж угрупованні *Ulmus carpiniifolia* формує підріст понад два метри заввишки, показник зімкненості якого становить близько 0,5.

**Характеристика угруповань *Tilio cordatae-Carpinetum betuli* Traczuk 1962 у
заказнику "Пукачів"**

№ опису асоціації		1	2	3	4	5	6	7	8	Клас постій- ності
Місце опису:	квартал	49	31	49	31	49	42	33	36	
	виділ	9	11	12	11	5	1	4	19	
Вік деревостану		70	80	105	?	70	60	60	180	
1		2	3	4	5	6	7	8	9	10
Дерева										
<i>Quercus robur</i> Ch. sp. ass., dom.		4	4	5	3	5	3	3		V4
<i>Tilia cordata</i> Ch. sp. ass., subdom. 1.		5	4	4	5	5	4	3	4	V4
<i>Carpinus betulus</i> Subdom. 2.		1	2		4	4	4	5	5	V3
<i>Pinus sylvestris</i>		0					0			II0
<i>Populus tremula</i>			0							IO
<i>Acer platanoides</i>			1		1		0	1		III1
<i>Acer pseudoplatanus</i>								1		II1
<i>Fraxinus excelsior</i>								0		IO
<i>Ulmus glabra</i>								0		IO
Чагарники										
<i>Corylus avellana</i>			1	4	4	1	0		4	IV2
<i>Euonymus verrucosa</i>				2			0		2	III1
<i>Sorbus aucuparia</i>		0								IO
<i>Swida sanguinea</i>				3			0		3	II2
Трави										
<i>Actaea spicata</i>							0		0	II0
<i>Aegopodium podagraria</i>									0	IO
<i>Ajuga reptans</i>		1		0						II0
<i>Angelica sylvestris</i>							0			IO
<i>Anthriscus sylvestris</i>				1				0		II0
<i>Asarum europaeum</i>		1	2		1		1		4	IV2
<i>Athyrium filix-femina</i>								0		IO
<i>Brachypodium sylvatica</i>		0	0	0	0	0		0	1	V0
<i>Campanula persicifolia</i>								0		IO
<i>Carex digitata</i>		1	0	0		0		0		IV0
<i>Carex pilosa</i>								0		IO
<i>Carex sylvatica</i>								0		IO
<i>Circaea luteniana</i>				0			0			II0
<i>Convallaria majalis</i>		0	0			0	0			III0
<i>Dactylis polygama</i>						0				IO
<i>Dryopteris filix-mas</i>		0	0	0	0	0	0	0		V0
<i>Epipactis helleborine</i>								0		IO
<i>Hepatica nobilis</i>			2		4	2		4	3	IV3
<i>Galeopsis tetrahit</i>				0						IO
<i>Galium odoratum</i>		4	1	1	0	3	3		1	V2
<i>Geranium robertianum</i>				0						IO
<i>Geum urbanum</i>			0	0			0	0	0	III0
<i>Luzula pilosa</i>		0						0		IO

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<i>Maianthemum bifolium</i>	0		0			1	0	0	III0
<i>Melittis sarmatica</i>	0					0		0	II0
<i>Moehringia trinervia</i>			0						I0
<i>Oxalis acetosella</i>	1					1	2		II1
<i>Paris quadrifolia</i>								0	I0
<i>Platanthera bifolia</i>						0			I0
<i>Polygonatum multiflorum</i>								0	I0
<i>Pulmonaria obscura</i>		1	1	1				1	III1
<i>Rubus caesius</i>								1	II1
<i>Rubus idaeus</i>		0							I0
<i>Rubus saxatilis</i>	0								I0
<i>Sanicula europaea</i>		0		0		0	1	1	IV0
<i>Scrophularia nodosa</i>			0						I0
<i>Stachys sylvatica</i>							0		I0
<i>Stellaria holostea</i>						4			I4
<i>Urtica dioica</i>			0						I0
<i>Vinca minor</i>						1			II1
<i>Viola canina</i>						0			I0
<i>Viola mirabilis</i>		0		0		0	1	1	IV0
Кількість видів в описі:	17	18	20	13	11	25	24	20	55

Вільшини, фізіономічність яких визначає *Alnus glutinosa*, розповсюджені у заказнику переважно на понижених елементах рельєфу в ареалі асоціації *Leucobrio-Pinetum*. У заказнику описано 33 острівних угруповання з домінуванням *Alnus glutinosa*. Проте тільки шість із них відповідають типам відомих асоціацій: п'ять – *Carici acutiformis-Alnetum Scamoni 1935* і одне – *Ribo nigri-Alnetum Sol.-Gorn. 1975* (табл. 6) Інші угруповання є сукцесійними варіантами цих асоціацій. За фізіономічними критеріями сім угруповань (кв. 50, вид. 3, 6, 7, 10 та кв. 51 вид. 10, 13; кв. 54 вид. 5) відповідають асоціації *Circeo alpini-Alnetum Oberd. 1953*. Але в жодному з них не був виявлений характерний для цієї асоціації вид – *Circea alpina*. У більшості інших угруповань відбулася експансія видів роду *Rubus* L. Переважно *Rubus* sp. та *R. idaeus* (кв. 52, вид. 6; кв. 53, вид. 2, 23; кв. 54, вид. 13, 18; кв. 55, вид. 7, 8, 13; 18, 20), іноді *R. caesius*: (кв. 50, вид. 17). У заказнику мали місце спроби на місці зрубаних вільшин культивувати *Pinus sylvestris*, унаслідок яких сформувалися напівприродні угруповання соснових вільшняків: кв. 53, вид. 12; кв. 54, вид. 1; кв. 55, вид. 3 та 23.

Чагарникова рослинність у заказнику представлена трьома асоціаціями, з поодинокими угруповання.

Асоціацію *Salicetum cinereae Zolyomi 1931* виявлено у 8 місцях: кв. 51, вид. 6; кв. 52, вид. 2, 8, 11; 53, вид. 1; кв. 54, вид. 1, 6, 22. Єдине угруповання асоціації *Salicetum pentandro-cinerea Pass. 1961* описано у кв. 51, вид. 8.

Вербняки цих асоціацій збереглися переважно в лінзових пониженнях

серед вільшин і займають малі площі.

Таблиця 6.

Характеристика угруповань *Ribo nigri*-*Alnetum* Sol.-Gorn. 1975 та *Carici acutiformis*-*Alnetum* Scamoni 1935 у заказнику “Пукачів”

№ опису		1	2	3	4	5	6	Клас постій- ності	
Місце опису:	квартал	50	54	54	55	55	53		
	виділ	20	8	8	13	13	2		
1		2	3	4	5	6	7	8	
		1*	2						
Деревя: види основних ярусів									
<i>Alnus glutinosa</i> Dom.		5	5	5	5	5	4	V5	
Деревя: види підросту									
<i>Carpinus betulus</i>		0						–	
<i>Quercus robur</i>		1						–	
<i>Ulmus glabra</i>		0						–	
Чагарники									
<i>Frangula alnus</i>			3	2	4	4		IV3	
<i>Salix cinerea</i>							0	І0	
<i>Ribes nigrum</i> Ch. sp. ass.		1						–	
<i>Carex acutiformis</i> Ch. sp. ass.			5	5	4	4	4	V4	
<i>Telipteris palustris</i>			4	5	4			III4	
<i>Solanum dulcamara</i>			2	1				II1	
Трави									
<i>Athyrium filix-femina</i>					1			II1	
<i>Caltha palustris</i>			0					II1	
<i>Carex vesicaria</i>						0		II1	
<i>Dryopteris cristata</i>		0	1		1			III1	
<i>Deshampsia cespitosa</i>		0				1		II1	
<i>Filipendula denudata</i>						1	1	III1	
<i>Luzula pilosa</i>		0						–	
<i>Lycopus europaeus</i>				0			1	II0	
<i>Lythrum salicaria</i>				0				І0	
<i>Maianthemum bifolium</i>		0						–	
<i>Milium effusum</i>		0						–	
<i>Oxalis acetosella</i>								–	
<i>Peucedanum palustre</i>							0	І0	
<i>Polygonatum multiflorum</i>		0						–	
<i>Polygonum hydropiper</i>				0				І0	
<i>Rubus idaeus</i>		3						–	
Кількість видів в описі:		12	6	9	6	6	6	16	

У трьох місцях були виявлені вторинні угруповання *Prunus spinosa* L.: біля кв. 57, вид. 12; кв. 58, вид. 11 та у кв. 41, вид. 2. Сформувалися такі угруповання переважно на узліссях у вигляді смуг до 1-2 м завширшки.

* Асоціації: 1. – *Ribo nigri*-*Alnetum*, 2. – *Carici acutiformis*-*Alnetum*.

Висновки

За результатами проведених досліджень на території загально зоологічного заказника “Пукачів” (Мале Полісся, Львівська обл.) виділено дев’ять асоціацій, які належать до п’яти союзів, чотирьох порядків, трьох класів лісової рослинності. Такий досить значний рівень синтаксономічного різноманіття робить цей природоохоронний об’єкт цінним не лише в загальнозоологічному, але й у фітоценотичному аспекті.

Унаслідок трансформаційних процесів, інтродукції, демутації та інших сукцесій на місці багатьох первинних угруповань сформувалися похідні, вторинні та напівштучні фітоценози, що значно урізноманітнює фітоценотичний спектр рослинності. Низка рідкісних первинних рослинних угруповань опинилася на межі зникнення, а деякі, як, наприклад, – *Ficario-Ulmetum campestre*, а можливо й низка інших, зникли з території заказника до включення її у природно-заповідний фонд. Тому, у заказнику, у першу чергу, слід приділити особливу увагу збереженню первинних природних угруповань усіх типів, а також, на основі методів активної охорони рослинного світу, розробити план заходів, спрямованих на відновлення рідкісних угруповань, зокрема асоціацій *Tilio-Carpinetum*, *Querco-Piceaetum*, *Ribo nigri-Alnetum*, *Carici acutiformis-Alnetum*, *Salicetum cinereae* та *Salicetum pentandro-cinereae*. Для збереження і відновлення рослинності вогких екоотопів слід відновити первинний природний баланс зволоження території заказника.

- МИРКИН Б. М., РОЗЕНБЕРГ Г. С., НАУМОВА Л. Г. Словарь понятий и терминов современной фитоценологии. – М.: Наука, 1989. – 224 с.
- ОПРЕДЕЛИТЕЛЬ высших растений Украины. – К.: Наук. думка, 1987. – 471 с.
- СОЛОМАХА В. А. Синтаксони рослинності України за методом Браун-Бланке та їх особливості. – Київ: Біолог. ф-т Національного Київського ун-ту ім. Т. Шевченка, 1995. – 116 с.
- ТКАЧИК В. П. Рослинність заповідника “Розточчя”: ідентифікація сучасного розмаїття фітоценозів. – Львів, НТШ, 1997. – 120 с.
- DIERSCHKE T. Pflanzensoziologie: Grundlagen und Methoden. – Stuttgart: E. Ulmer, 1994. – 683 s.
- GRABHERR G., MUCINA L. (eds.) Die Pflanzengesellschaften Österreichs (Natürliche waldfreie Vegetation). – Jena, Stuttgart, New-York: G. Fischer, 1993. – Teil 2. – 528 s.
- MATUSZKIEWICZ W. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. – Warszawa: PWN, 1981. – 198 s.
- MORAVEC J. M. a kol. Rostlinná společenstva České Socialistické republiky a jejich ohrožení // Severočeskou přírodou (Litoměřice). – Příloha. – 1983. – I. – 138 s.
- MÜLLER TH., OBERDORFER E., SEIBERT P. Süddeutsche Pflanzengesellschaften – IV-A. Wälder und Gebüsche. – Jena, Stuttgart, New-York: G. Fischer, 1992. – 282 s.
- OBERDORFER E. Süddeutsche Pflanzengesellschaften (Wälder und Gebüsche). – Jena, Stuttgart, New-York: G. Fischer, 1992. – Teil 4. – A. Textband. – 282 s.; B. Tabellenband. – 580 s.
- POTT R. Die Pflanzengesellschaften Deutschlands. – Stuttgart: Ulmer, 1992. – 427 s.

**ДРЕВЕСНО-КУСТАРНИКОВАЯ РАСТИТЕЛЬНОСТЬ
ОБЩЕЗООЛОГИЧЕСКОГО ЗАКАЗНИКА МЕСТНОГО ЗНАЧЕНИЯ
“ПУКАЧИВ” (МАЛОЕ ПОЛЕСЬЕ, ЛЬВОВСКАЯ ОБЛАСТЬ)**

В. П. ТКАЧИК

Приведены данные о растительности общезоологического заказника местного значения “Пукачив” (Малое Полесье, Львовская обл.). Определена ее синтаксономическая структура, приведены полные описания, сделанные в сообществах, близких типичным для соответствующих ассоциаций. Описаны наиболее существенные изменения растительных сообществ под влиянием прямых и косвенных естественных или антропогенных факторов. Предложены пути сохранения и возобновления первичной растительности.

Ключевые слова: *растительность, заповедные территории, Малое Полесье, Львовская область, охрана*

**TREE-SHRUB VEGETATION ZOOLOGICAL LOCAL RESERVE
“PUKACHYV” (MALE POLISSYA, LVIV REGION)**

V. P. ТКАЧУК

The data on vegetation zoological local reserve “Pukachyv” (Male Polissya, Lviv region) are resulted. It syntaxonomical structure is determined, the full descriptions made in communities, close typical for corresponding associations are resulted. The most essential changes of communities under influence of direct and indirect natural or anthropogenous factors are described. Ways of conservation and renewal of primary vegetation are offered.

Key words: *vegetation, protected areas, Male Polissya, Lviv region, protection*

Надійшла 15.12.2010

Прийнята до друку 29.12.2010

ТКАЧИК В. П. Інститут екології Карпат НАН України, вул. Козельницька, 4, м. Львів, 79026, Україна

ТКАЧУК V. P. Institute of Ecology of the Carpathians NAS of Ukraine, 4 Kozelnytska St., Lviv, 79026, Ukraine